

*Z PRAHY DO GRENOBLU
SE SUZANNE RENAUD A BOHUSLAVEM REYNKEM*

Je tomu již sedmdesát let co Bohuslav Reynek přijel ze svých rodných Čech do Grenoblu, aby se oženil s Dauphiňankou Suzanne Renaud a deset let po té, aby si ji odvezl do své rodné země k životu na pořád.

Dnes jména této dvojice umělců činí poezii a umění jejich obou vlastní slavnými. Setkání dvou kultur, dvou mentalit, ke které přispívalo tenkrát velmi zakořeněné frankofilství českých zemí, prohluboval od svého založení ve dvacátých letech dnešní Francouzský institut v Praze. Právě zde, na tomto místě byla otevřena výstava *Dvoji domov / Deux terres*, jejíž téma je odraz Čech a Dauphiné v básnickém a grafickém díle obou umělců.¹

Četné akce v Dauphiné věnované Suzanne Renaud a Bohuslavu Reynkovi pořádané v průběhu posledních deseti let umožnily upřesnit jejich místo v kulturním životě tohoto kraje. Pouze nyní zjišťujeme jaký byl pohled Prahy na francouzskou básničku a českého umělce během „*těch divných a hrozných let*“ takto Suzanne Renaud označuje s jí vlastním ostychem a noblesou roky pohřbení, kterým trpěla po svém definitivním přestěhování do Čech v roce 1936.

V této zemi, bývalém Československu, kde je opět možno se vyjadřovat svobodně, se informovat, se shromažďovat, cestovat... mnozí cizí turisté přijíždějící po pádu železné opony do Prahy náhle objevili existenci a proslavenost Suzanne Renaud a Bohuslava Reynka. Jedním z prvních pražských podniků po roce 1989 se stává stoleté výročí narození Bohuslava Reynka, slavené s velkou pompou v roce 1992: vydání velké monografie,² mnohé reedice, ale hlavně velmi hezká retrospektiva Reynkova díla v Domu u kamenného zvonu v srdci Starého města. Znamení katalog, trpělivá a dlouhodobá práce ve stínu Renaty Bernardi, dávají vyniknout bohatosti Reynkova grafického díla.

Toto jubileum dostává duchovní rozměr u příležitosti dojemné ceremonie před rytcovým rodným domem, kde je odhalena vzpomínková deska. Před početným obecnstvem hovoří dlouze Otec Vít Tajovský, dnes opět převor Želivského kláštera, o Reynkovi a jeho životní dráze. Vzpomínka na Suzanne Renaud, v proslovu velmi zdůrazněná, se stává příležitostí k upozornění na „tu druhou desku odhalenou v Grenoblu v roce 1989 na adrese 9, rue Lesdiguières, která připomíná sté výročí“ básničky.

Tyto hluboké pocty dávají tušit evidentní skutečnost: v zemi, která je viděla při práci, v životě a smrti, lidé obdivují a milují Bohuslava Reynka a jeho francouzskou ženu Suzanne Renaud už hodně dlouho.

* * *

Mezi lety 1926 a 1993 bylo vydáno v Československu kolem deseti svazků, zatímco ve Francii uběhlo víc než šedesát let mezi vydáním prvního svazku Suzanne Renaud v roce 1922 a publikací v Grenoblu

faksimile děl vydaných v Čechách.³ Což představovalo první editorský počín v Dauphiné, který vyvrcholil v kritickém vydání *Souborného díla* Suzanne Renaud, jehož první díl právě vychází.⁴

Reynek seznal v Čechách jako rytec až pozdní uznání, zatímco jeho literární básnické dílo a dílo překladatelské tam bylo vydáno takřka v úplnosti už za jeho života. Jeho jedenáct svazků básní bylo vydáno mezi lety 1912 a 1989. Byly shromážděny buď ve formě *samizdatu* nebo v neoficiálních edicích, v roce 1980. Souborné básnické dílo Bohuslava Reynka bylo kompletně zpřístupněno skvělým úsilím paní Milady Chlībcové formou kritického vydání publikovaného na Moravě před třemi týdny a již rozebraného. Počet publikovaných překladů Bohuslava Reynka mezi lety 1915 a 1967 je značný: čítá šedesát titulů z nichž dobrá čtyřicítka se týká francouzských autorů nepočítaje v to překlady díla Suzanne Renaud.

Reynkovy výstavy v Československu se před začátkem šedesátých let nekonaly, až od roku 1964 se stávají čím dál víc početnější: v jediném roce 1968 jich bylo po celé zemi uspořádáno pět. Velká retrospektiva v Praze v roce 1972, rok po umělcově smrti, bude poslední z doby kulturního výboje před novým obdobím zámky.

Takto, mezi dvěma válkami a bezprostředně po druhé světové válce se stalo grafické Reynkovo dílo, které našlo v Dauphiné útulek v Galerii Saint-Louis od roku 1928, zde známější než v umělcově rodné zemi.

Současně se objevily české studie a práce týkající se Suzanne Renaud a Bohuslava Reynka v průběhu Pražského jara a ihned po Sametové revoluci: dvě diplomové práce na téma Bohuslav Reynek, jedna v Praze v roce 1968 z pera Věry Jirousové, druhá v Brně v roce 1990 od Renaty Bernardi. Jediná známá diplomová práce týkající se Suzanne Renaud byla napsána Barborou Bukovinskou, předložená veřejnosti v Praze v roce 1994.

Souběžné dílo Suzanne Renaud a Bohuslava Reynka nebylo tudíž nikdy neznámé českému publiku: publiku nevelkému, ale kultivovanému, bažícímu po duchovních novinkách.

* * *

První obdivovatel díla Suzanne Renaud, Bohuslav Reynek, si vytknul za cíl objevit je pro svou zemi: přeložil z něj zhruba dvě třetiny. Jan M. Tomeš, osoba velké kultury a vynikající znalec francouzské literatury pokračoval v úkolu od roku 1980. Takto zpřístupněné básnické dílo Suzanne Renaud v českém jazyce je neseno několika tituly.⁵ I přes nízký náklad s pečlivě upravenými titulními stránkami takřka vždy doprovázené dílem Bohuslava Reynka, poezie Suzanne Renaud stačila definitivně zapustit kořeny v české literatuře.

Současník Suzanne Renaud, básník Jan Zahradníček, překladatel Rilkeho a Hölderlina, obdivoval zvláště první poezii Suzanne Renaud: „tato lyrika se napájí z nejjistší francouzské poezie, z poezie

Baudelaira a Francis Jammese“. Nadšení sdílené ve Francii Bernanosem, které vyjádřili jiní znalci pouhých šest let po smrti francouzské básnířky a rok před smrtí Reynkovou: „Abychom pochopili co tak nadchlo Zahradníčka a Bernanose, je třeba číst poezii Suzanne Renaud v originále“.

Samozřejmě, Reynek dokázal „nechat čtenáře pocítit záblesk génia“ Suzanne Renaud (což jest Aragonova definice dobrého překladu). Nicméně Reynkův překlad vykazuje nutně charakteristiky jazyka a osobnosti básníka-překladaatele. „O jeho překladech bylo (zcela oprávněně) řečeno, že Reynek přebíral dominantní témata poezie Suzanne Renaud, která mu byla zásadně blízká pro svou vlastní tvorbu; takto a mnohokrát přidává básním svou vlastní vizi, svůj vlastní jazyk.“ Takto se vyjadřuje Jan M. Tomeš v úvodu ke svazku Suzanne Renaud *K podzimu* (1992).

Zůstává ovšem pravdou, že Reynek-překladatel měl zásadní vliv na českou poetiku. „Svým básnickým citem dovedl vystihnout různorodé ladění odpovídající originálu, dovedně využíval výrazů archaických, někdy i regionálních (jako například hutný slovník bretaňského lidu v překladu Corbièra). Tam kde nemá vhodný český ekvivalent, vykompenzovává to jiným způsobem, zpravidla užitím neobvyklých výrazů. Pro básnické obrazy nalézají výborné ekvivalenty“, vysvětluje Zdeňka Stavinohová, profesorka románské filologie v Brně, zdůrazňujíc neobyčejné bohatství výrazů těchto překladů.

Reynkovský jazyk mohl ovšem vyvolat i kritiku. Básník Vítězslav Nezval, ve dvacátých letech vůdčí osobnost *poetismu* a dále *Českých surrealistů*, s jistou dávkou uštěpačnosti hovořil o *reynkovštině* Reynka se to ovšem nedotýkalo. „Osvícen od svého mládí dary ducha, nikdy se neoddával svodům chlubitosti, urážlivosti a bylo mu tudíž snadné odvrátit se a nezabývat se než svými osobními poklady“, tvrdí s jistotou jeho syn Michel.

* * *

Reynek seznámil svou zemi nejen s dílem své ženy, ale též s díly velkého počtu autorů francouzských.⁶ Výběr děl pro překlad nás nenechá na pochybách o jeho orientaci a duchovních hodnotách. Charakter *litanií* Péguyho poezie, *biblický verš* Claudelův jej, coby překladatele přitahují hned od samého počátku. Množství Reynkem publikovaných překladů je překvapující. Možnost překládat přidávala jaksi druhý život povolání básníka. Reynek býval často první překladatel těchto děl do češtiny: Péguy a Francis Jammes byli známi v Čechách již od roku 1914. Původní vydání těchto překladů byla prezentována letos v Grenoblu na výstavě *Lune d'hiver/Luna zimní*⁷ jakož i v Praze.

Jakožto misionář naší francouzské literatury měl Reynek hluboký vliv na kulturu své země. Generace již bylo v době „Pražského jara“ dvacet let o tom svědčí s pohnutím: „V roce 1966, vypráví Petr Herel, se kulturní situace v naší zemi zlepšovala. Tenkrát my, mladí lidé, jsme se snažili co nejvíc

znovuobjevit předválečný kulturní život. Jména Floriana, Vokolka, Váchala, Reynka... se stala mýtická. Často jsem slýchal neobyčejné podrobnosti o každodenním životě v Petrkově. Takže jsem se rozhodl tam zajet (...). A když, vystoupiv za Bohuslavem Reynkem po starém dřevěném petrkovském schodišti jsem se ocitnul v místnosti s vysokými okny kde byly knihy všude, jsem v tomto okamžiku netušil, že mezi těmito knihami byly i ty, jejichž autory byli Bloy, Péguy, Valéry, Miłosz... a desítky jiných, všechny přeloženy poprvé do češtiny Bohuslavem Reynkem“.

* * *

Reynek zapůsobí rovněž na tvorbu básníků své doby, mezi nimiž i na Františka Halase a Vladimíra Holana, jednu z největších českých básnických dvojic XX. století.

Básník František Halas (1901-1949), vnitřně rozpolcený mezi komunismem a křesťanstvím, se nechal ovlivnit verši českých básníků duchovní orientace. Halas sám prohlásil v roce 1931: „Mám několik kamarádů, kteří jsou katolíci a znamenitě se s nimi snáším. Nic to neubírá mému komunismu (...) Pojí nás jedno: jazyk krásy“.

Poznamenejme, že údobí mezi dvěma válkami patří mezi ta řídká, kdy v Československu a i jinde bylo možno konstatovat vzájemný obdiv mezi katolickými a komunistickými básníky a vzájemné porozumění. Velice věrné přátelství mezi Halasem a Reynkem je nejznámější příklad tohoto vzájemného respektu.

A naopak díla českých básníků Halase a Holana ovlivňovala díla Suzanne Renaud a Bohuslava Reynka.

Dlouhá Halasova báseň *Staré ženy* (1935), která se stala slavnou, byla skvěle přetlumočena Suzanne Renaud. Vskutku, básnička se naučila česky a, jak poznamenává jeden z jejích přátel, „takto mohla číst nejen knihy našich autorů, ale též překlady autorů francouzských když jí bylo znemožněno objednat si knihy ve Francii“.

Nejdůležitější překladatelské dílo Suzanne Renaud a nejvíc propracované je *Rozmarýn aneb Anička a Jan*, soubor asi šedesáti lidových písní Čech a Moravy publikované teprve v roce 1992 v Grenoblu. Tyto překlady jsou známy v Praze jen několika zainteresovaným znalcům, kteří v nich oceňují, velkolepě vyjádřené v rodném jazyce Suzanne Renaud, tuto pokladnici českého jazyka a atmosféru epopéjí a legend, které básníci František Halas a Vladimír Holan sesbírali pro svou básnickou antologii lidové poezie *Láska a smrt*.

Mezi Reynkem a velkým básníkem Vladimírem Holanem(1905-1980) existovala básnická afinita. Když se začátkem šedesátých let Reynek seznámil s několika básněmi pražského umělce, který tenkrát žil v uzavření na ostrově Kampa, Reynek je okmžitě přeložil do francouzštiny. Pouhé náčrty, nicméně vyjadřující společné cítění mezi dvěma přáteli, které na dálku spojovalo mlčení.

* * *

V Praze se tedy pohlíží s respektem a obdivem na kulturní a duchovní dědictví po Suzanne Renaud a Bohuslavu Reynkovi. Dědictví navýšené přitažlivostí a silou osobnosti obou umělců.

V očích lidu, který zakusil dvě vlny masivní emigrace v roce 1948 a 1968, se Suzanne Renaud „kultivovaná básnířka, bez ženské sentimentality s odvahou velkého básníka“, ocitla v nepochopitelné situaci: opustila svou zemi, kde byla šťastná, odchodem do ciziny, kde končí svou životní pouť aniž by kdy mohla opět svou vlast popatřit. Vzhledem k tomu, že v zemi svého muže nikdy svou druhou vlast nenalezla, Suzanne Renaud se stala, dle vyjádření Mojžíře Trávníčka, „plachým hostem v tvrdé zemi“.

Přítomnost Suzanne Renaud – česky Renaudová – a jejího díla, „čteného brýlemi svého citlivého překladatele“, se staly natolik přirozené českému publiku, v té zemi, kde je pochovaná se svým manželem, že někteří kvalifikovali naši krajanu coby „českou básnířku píšící francouzsky“. Ovšem Suzanne Renaud nepsala nikdy česky a jen příležitostně deklarovala státní příslušnost po svém manželovi, zřejmě úmyslnou nepozorností ze strachu, aby na sebe neupoutala zájem úřadů. Pro své české přátele zůstala, a zejména pro Jana V. Pojera, „francouzskou básnířkou žijící u nás“. Její soubor *Victimae laudes* je nejen akt odporu, ale též balada o české zemi. Její poezie – jakož poezie Claudelova když v pobýval v Čechách – zpívá o Praze, o „městě se stem věží“, o Kutné hoře a jiných mnohých českých motivech v té „zemi sivé jako len“ kde žila,

*Kde smutné jabloně jdou, ohýbají záda,
jdou s věčným břemenem, jež každá v nůši skládá –
bídy a větru, samoty a stáří.*

„Poezie Suzanne Renaud je deník její duše...“, poznamenává Zdeňka Stavínková. Toto dílo. Které zůstalo dlouho jako „podzemní potok jenž čas od času vyvře na povrch v schráně poetického a grafického díla Bohuslava Reynka, se zakořenila s takovou vitálností v české literatuře, že dnes už může žít vlastní vahou.“⁸

Nesmí nás tedy překvapovat, že byl v Praze první díl *Díla* Suzanne Renaud objevující čtenáři ve své úplnosti básně kdysi přeložené Bohuslavem Reynkem, přivítán velmi příznivě. Vydání knihy bylo komentováno patnácti kritikami v tisku. Fakt, že jeden francouzský vydavatel publikoval edici dvojjazyčně byla kvitována s povděkem. Francouzským institutem v Praze byla též uspořádána výstava, ve spolupráci s grenobelskou asociací *Romarin*, s titulem *Dvoji domov / Deux terres*, která doprovázela tento ediční počín a která byla shlédnuta stem až sto padesáti návštěvníky denně po dobu šesti týdnů. Toto vše přispělo k tomu, že sedm set exemplářů knihy přenechaných k dispozici, bylo prodáno za měsíc. O čemž by se mohlo i nejlepšímu francouzskému básníku v „blazeované, egocentrické Paříži a přečpané kulturou...“ – podle formulace Milana Kundery z roku 1990, jen zdát.

Připomínka na Suzanne Renaud se oživila též v Havlíčkově Brodě na pomezí Čech a Moravy, v knihkupectví-čajovně, jehož majitelkou je Veronika Reynková, vnučka Reynků, které na počest své francouzské babičky pokřtila jménem „Suzanne Renaud“.

Ovšem pro dnešní Čechy, se Suzanne Renaud stala emblematickou souputnicí, která sdílela osud jejich země a která svými verši český lid oslovila. Podle spisovatele Václava Jamka byla „opěrným svědkem“.

* * *

Od přežití do věčnosti, bytí díla Suzanne Renaud a Bohuslava Reynka začalo už Pražským jarem. V roce 1969 přijela do Petrкова česká televize s fotografem Jaroslavem Krejčím. Suzanne Renaud spočívala na malém hřbitově ve Svatém Kříži už pět let. Reynek zůstal sám se svými dvěma syny Michelem a Danielem. Pronásledován otázkami, které si nikdy nekladl, se Reynek uchyloval do zákoutí ve stínu a klidu:

„Pane Reynku, čas dopustil pozapomnění vašeho díla...

– *Čas za to nemůže. To byly okolnosti a já jsem s ničím taky nevyhlízel.*

– My jsme dnes za Vámi přijeli a položili jsme si otázku, jaká vlastně byla Vaše umělecká životní cesta. A také otázku jak vlastně básník žije.

– *Jako každé jiné...*“

Petrkovští básníci měli společné existenční hodnoty a na běžné denní záležitosti měli stejný pohled: jeden jako druhý v nich patřili dotyk Pána. Ti, kteří se setkávali s Reynkovými pociťovali „jejich strašně krásnou upřímnost, neschopnost zalhat a hlavně-úctu a pozornost k druhému, ke všemu živému vůbec“, jak vypráví Aja Škochová, která dlela v Petrkově v posledních chvílích Reynků.

A takto i blízcí přátelé si tyto hodnoty vzali za své.

Po své návštěvě rytce v roce 1949, se Jiří Šerých stal specialistou jeho grafického díla. Uvědomoval si nakolik „hloubka Reynkova dědictví přitahuje rovněž i mladší generaci, (...) schopnou objevit a číst v jeho díle základní hodnoty, jež z daleka překračují pomíjivé problémy. (...) Reynek sám o sobě nebyl umělec natolik nepřístupný, aby se uzavřel před vlivy současného dění – byly-li v souladu s jeho světlem“, jak zdůrazňuje Jiří Šerých dřív než nám nabídne toto přirovnání: „Petrkov není divadelní scéna nýbrž pramen“.

A takto je to dobře, myslím si, že se s něhou na nás obrací odkaz Reynka a jeho ženy Suzanne Renaud.

Annick Auzimour

Delphínská akademie, 24.února, 1996.

(in: *Bulletin de l'Académie delphinale*, květen-červen 1966, č. 4)

Přeložil Petr Řezníček

---

¹ Francouzský institut v Praze, od 16. listopadu do 31. prosince 1995.

² Bohuslav Reynek, Dagmar Halasová, edice Petrov, Brno 1992.

³ Renaud Suzanne: *Křídla z popele a jiné básně*, edice Les Cahiers de l'Alpe, Grenoble 1986.

⁴ Renaud Suzanne: *Œuvres-Dílo. Básnické dílo v překladu Bohuslava Reynka*, vydané společností „Romarin-Přátelé Suzanne Renaud a Bohuslava Reynka“, Grenoble 1995.

⁵ *Zde tvůj život...* (1926), *Křídla z popele* (1932), *Victimae laudes* (1939), *Dveře v přítmi* (1947), *Tušený úsvit* (1982), *K podzimu* (1992).

⁶ La Fontaine, Victor Hugo, Péguy, Milosz, Paul Valéry, Claudel, Tristan Corbière, Max Jacob, Giono, Bernanos, mezi jinými...

⁷ Bibliothèque Municipale d'Étude et d'Information de Grenoble (Městská studijní a informační knihovna v Grenoblu), od 13. prosince 1995 do 20. ledna 1996.

⁸ Podle Přemysla Ruta.

